

5.2. Мінімізація чи й нейтралізація дії причин, що прямо або опосередковано, але у всіх випадках негативно діють на стан міжконфесійних відносин.

5.3. Трансформація вітчизняного законодавства у напрямі запровадження правових норм, що утверджують реальну рівність прав релігійних громад, організацій та об'єднань, не допускають вивищення одних релігій та церков над іншими (як би це не мотивувалося), ставлять надійні правові запобіжники дискримінації за світоглядною та віросповідною ознакою.

5.4. Вироблення надійних правових та адміністративних механізмів попередження і недопущення на місцях практики прихованої нетолерантності (при поверненні культових будівель та майна, визначенні питань правонаступництва релігійних громад, реєстрації нових релігійних організацій, виділенні земельних ділянок під будівництво та ін.).

5.5. Всебічне заохочення практики діалогу, переговорного процесу між конфліктуєчими сторонами у релігійній сфері.

5.6. Підвищення рівня об'єктивності, глибини, інформаційної насиченості, професійного рівня матеріалів щодо релігійної сфери, міжконфесійних відносин у засобах масової інформації та ін.

Підготував матеріал д.філос.н. В.Климов

2. ПРОБЛЕМИ РЕСТИТУЦІЇ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Щодо доручення Кабміну №11411/2/1-08.

Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ значиться серед установ НАН України, які мають розробити пропозиції, спрямовані на збереження, відтворення та охорону історико-культурного середовища у м. Києві, зокрема заходів із сприяння збереженню об'єктів культурної спадщини, в т.ч. й тих, що знаходяться у власності чи користуванні релігійних спільнот.

При реалізації Указу Президента щодо невідкладних заходів із розвитку міста Києва Відділення радило б виходити із наступних принципів:

1. Об'єкти історії і культури, які в минулому належали Церкві і були збудовані за кошти релігійних громад чи держави, є не лише її власністю, а й власністю всього українського народу, а відтак не обов'язково мають передаватися релігійним спільнотам в разі необхідності їх збереження як пам'ятки історії і культури українства, як загальнонародної цінності, культурного здобутку всього людства. Вони можуть передаватися окремим Церквам

лише в користування, а не у власність. Останнє особливо важливо із врахуванням діючого в Православ'ї так званого ставропігійного підпорядкування. Так, якщо передати якийсь значимий історико-культурний об'єкт у власність якійсь релігійній громаді, братству чи монастирю, а хтось з них попросить потім собі, скажімо, ставропігію у Московського Патріарха й одержить її, то потім цей об'єкт вже не буде власністю **Української** Церкви, а належатиме **Російській** Церкві, навіть при наявності в Україні своєї автокефальної Церкви.

2. Історико-культурні об'єкти можуть бути передані релігійним спільнотам у власність і користування лише при повній гарантії збереження їх у первозданному (первісному) їх вигляді, без права на будь-яку їх перебудову чи добудову, перемалювання чи належно неузгоджену реставрацію.
3. При наявній ненаповнюваності діючих храмів парафіянами (окрім великих свят) доречним було б (з метою збереження їх зокрема шляхом дотримання сталими рівня вологості й температури) не використовувати храми, які є пам'ятками національної історії і культури, для богослужіння. Відтак їх не варто передавати у власність і користування Церквам. Останнє ще є важливим з тих міркувань, що на ці святині претендують водночас декілька Церков. Не передаючи їх жодній з них, ми цим убезпечуємо суспільство від нового осередку міжцерковних суперечок, політизації факту передачі об'єкту одній з релігійних спільнот.
4. В тому разі, коли якийсь об'єкт культурної спадщини переданий у користування певній релігійній спільноті з її побажання, вона сама за рахунок своїх фінансових надходжень (а не держави з її бюджету, бо ж то кошти й віруючих інших конфесій) має проводити всі ремонтні й реставраційні роботи, зберігати пам'ятку у первісному вигляді.
5. За убезпечення об'єкту історико-культурної цінності від пожеж, руйнування і пограбування несе повну правову відповідальність та Церква, громада якої проводить в ній свої богослужіння.
6. В разі невідповідності діяльності релігійної спільноти означеним вище застереженням вона лишається права на подальше використання споруди.

Відділення релігієзнавства ІФ НАН України на виконання Указу Президента рекомендує:

1. Утворити кабмінівську комісію, яка б визначила (виокремила б) об'єкти історико-культурної спадщини міста Києва (а може й інших міст країни), які потребують постійної уваги щодо свого збереження, провела б належну експертизу їх стану і визначила необхідний обсяг робіт та заходів щодо їх збереження. Комісія мала б провести водночас облік тих святинь з оздоблення і утварі,

- які знаходяться в кожному храмі та монастирі й визначити їх культурну цінність і необхідність збереження.
2. Розробити і передати до Верховної Ради проект Закону про реституцію, в якому чітко вписати принципи передачі церквам об'єктів історико-культурної значимості, їх відповідальність за збереження, невідчужуваність на користь зарубіжної Церкви чи релігійного об'єднання.
  3. Прийняти кабмінівську постанову, яка б забороняла релігійним організаціям, що користуються об'єктами історико-культурної спадщини, проводити в них без попереднього узгодження з відповідними органами влади будь-які реставраційні чи ремонтні роботи, розбудови, перебудови чи добудови.
  4. При передачі об'єкту історико-культурної ваги в богослужбове використання певній релігійній спільноті органам влади варто заключати з нею, зокрема із священнослужителем, Договір збереження, в якому має бути приписане не лише застереження від проведення самочинно будь-яких будівничих чи реставраційних робіт, а й особиста відповідальність настоятеля храму за дотримання протипожежної безпеки, руйнування, убезпечення храму від крадіжок, збереження цінностей церковної утварі, богослужбових книг тощо. Оскільки в будівлі храму постійно наявний відкритий вогонь, слід розробити типову інструкцію щодо безпечного його використання. Визначити із храмової громади конкретних людей, які відповідають за пожежну безпеку будівлі.
  5. Враховуючи відсутність в Церков належних умов для збереження першодруків культових видань (відповідного вологового і температурного режиму, відвернення викрадень чи підмін тощо), вважати доцільною передачу їх до фондів бібліотеки ім. Вернадського і виготовлення нею їх ксерокопій для церковного вжитку.
  6. Враховуючи зростаючу кількість пограбувань храмів, пожеж з метою замести сліди злочинства тощо, рекомендувати громадам (при відсутності коштів на утримання охоронців) налагодити постійне почергове чергування в храмі членів релігійної громади, віднайти ефективні засоби відвернення злочинства.
  7. Враховуючи цінність саме первісного малярства не допускати до реставраційних робіт в об'єктах історико-культурної значимості осіб, які не мають на такі роботи документів державного визнання.
  8. Заборонити будь-які нові будівельні чи озеленювальні роботи на територіях Києво-Печерського і Софійського заповідників Києва, а також на територіях, що прилягають до них.

9. Вивчити питання безпечного використання історико-культурних об'єктів для туристичних цілей, зокрема визначити таку кількість відвідувачів храмів чи печер, яка не впливала б істотно на температурний і вологовий режим в них. Усунути наявну стихію при використанні культових споруд як об'єктів туристичного бізнесу.
10. Не проводити на території Софіївського заповідника спільні міжконфесійні богослужіння в День незалежності 24 серпня. По-перше, то є великим гріхом молитися православному поруч і разом з інославною. По-друге, для деяких церков є гріхом спільна молитва із анафемованим Патріархом УПЦ КП Філаретом. По-третє, гріхом є проведення в дні Спасівського посту на території православного храму фуршету із вживання м'ясних виробів і спиртного. Цей захід доречно проводити на майдані біля Софії.

*Керівник Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ
проф. А.Колодний*

3. ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ РЕЛІГІЇ **Дослідницька пропозиція Відділення релігієзнавства**

Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України **може підключитися** до однієї із цільових програм наукових досліджень Відділення історії, філософії та права НАН України на 2012- 2016 роки своєю темою **«Трансформації соціальних функцій релігії і їх корегування за умов глобалізації, постмодерну і секуляризації»** (або простіше: «Трансформація функціональності релігії за умов глобалізації, постмодерну і секуляризації»).

Релігійна мережа України з кожним роком зростає (наявні вже понад 36 тисяч організацій), як і кількість конфесійних виявів релігії (більше ста різних церков і віросповідань). Маємо також зростання присутності релігійних організацій у різних сферах суспільного життя, зростання іміджу церкви, а водночас і перетворення релігійності у масове духовне явище.

Мета проекту – виявити ті зміни, які відбуваються в функціональній системі релігії за умов глобалізації, постмодерну і секуляризації, зауваживши водночас на проблемності релігійного буття, його конфліктності, закритості, міжконфесійній змагальності та ін.

Функціонування релігії виявляється через сукупність тих суспільних ролей, які вона виконує щодо людських спільнот, в корегуванні поведінки віруючих та ін. Функціональність релігії – це системне явище. В ньому її